

Cuprins

Dicționarul-eseu și alte precizări (Un fel de prefață)	5
A	
ABU-HASSAN	13
AGHIUȚĂ/IANULEA	15
AMICUL	17
AMICUL	18
ANCA	21
ANGHELACHE M.	25
B	
BABA	35
BASTON, MIȚA	38
BĂCANUL	40
BRÂNZOVENESCU, IORDACHE	42
BUMBESȘ, TIBERIU	43
C	
CALUP, GHIȚĂ	47
CARACUDI	48
CARACUDI, IGNAT	51
CATINDATUL	53
CATAVENCU, NAE	55
CĂLĂTORUL	62
CĂNUȚĂ	63
CETĂȚEANUL TURMENTAT	66
CHIRIAC	70
CHIRIAȘUL	73
CIUPICESCU, LEONICĂ	75

COCOANA LUCȘIȚA	76
COCONUL FĂNICĂ	79
COGĂLNICEANU, MIHALACHE	81
CONDEESCU, LEONIDA	83
CONUL LEONIDA	85
COTOI, GUȚĂ	89
CRĂCĂNEL	91
CRĂCĂNEL (MACHE RAZACHESCU)	93
CULEGĂTORUL	96
CUȚITEIU	97
CUȚOPOLU, AGLAIA	98
D	
DANDANACHE, AGAMEMNON	101
DARDAROT	105
DIACONESCU, LACHE	106
DOMNUL	108
DOMNUL NEVRICOS	111
DRAGOMIR	113
DRĂGĂNESCU, CORIOLAN	115
E	
EFIMIȚA	117
EGOISTUL	119
F	
FARFURIDI, TACHE	122
FECIORUL	126
FINȚESCU, FIFINA	127
FLORESCU, J. TH.	130
G	
GEORGESCU, MIHALACHE	133
GEORGESCU-TURBATU	135
GHEORGHE	136
GHITESCU, NIȚĂ	138
GIRIMEA, NAE	141
GOE	142

	GRIGORAȘCU, RAUL	144
	GUDURĂU, COSTĂCHEL	147
	GUDURĂU, IORDĂCHEL	149
	GUVIDI, MANOLACHE	150
I		
	ILEANA	153
	IMPIEGATUL	154
	INSPECTORUL FINANȚIAR	156
	ION	158
	ION	159
	ION	161
	IONEL POPESCU	162
	IONESCU, NAE	163
	IONESCU/POPESCU	166
	IORDACHE	168
	IPINGESCU, NAE	169
	IPISTATUL	171
J		
	JUPÂN DUMITRACHE	173
K		
	KAGUYAHIME, NAYOKATE	178
L		
	LACHE	181
	LACHE	182
	LACHE/MACHE	185
	LEANCA	187
M		
	MACHE	188
	MANDACHE	189
	MARINESCU, GEORGE/GEORGESCU, MARIN	191
	MAZU, DIDINA	192
	MIȘU ZAHARESCU	193
	MITACHE MUSCALAGIUL	196
	MITICĂ	197

MITICĂ FILOZOFUL	201
MITICĂ GEORGESCU	203
MITICĂ SOLITARUL	204
MITU	206
MIȚA	207
MÂNJOALĂ, MARGHIOALA	209
MUTUL	211
N	
N...	214
NAE	215
NEVASTA DIRECTORULUI	217
NEVASTA LUI CĂNUȚĂ	219
NINA	220
NIȚĂ AL PĂUNII-VĂDUVII	222
NIȚĂ/GHIȚĂ	225
NITESCU, GHIȚĂ	226
O	
ODOBESCU, ALEXANDRU	229
P	
PAMPON, IANCU	233
PANAOTOPOLU, STASACHE	235
PANAITE, COSTICĂ	236
PARIGORIDI, COSTICĂ	238
PERUZEANU, ALEXANDRU	240
PETRĂCHESCU, COSTICĂ	243
PIȘCULESCU, MITICĂ	245
POETUL	246
POETUL ROMANTIC	248
POPA IANCU	250
POPA NIȚĂ	254
POPA PETCU	256
POPESCO, TINCUȚA	258
POPESCU, LEFTER	259
POPESCU, PORTIA	262
POPESCU, STAN	266

	POPPESCO, AGLAE	267
	PREOTESCU, MACHE	269
	PRICHINDEL	272
	PRICUPESCU, BICĂ	273
	PRISTANDA, GHIȚĂ	275
	PROCURORUL	280
R		
	RECLAMANTA	282
	ROSTOGAN, MARIU CHICOȘ	284
	ROȘCODANUL	285
	RROMÂNCA	287
	RROMÂNUL	290
S		
	SAFTA	293
	SAVANTUL	295
	SORA LUI ION	297
	SPIRIDON	300
	STAVRACHE	302
	STĂNESCU, SEVASTIȚA	304
Ș		
	ȘTIRBU, NĂSTASE	307
T		
	TARSIȚA POPEASCA	309
	TIPĂTESCU, ȘTEFAN	311
	TIPOGRAFUL	314
	TÂNĂRUL	315
	TRAHANACHE, ZAHARIA	317
	TURTUREL (EDGAR BOSTANDAKI)	321
Ț		
	ȚIRCĂDĂU, GHIȚĂ	324
U		
	UNCHIUL	326

V		
	VENTURIANO, RICĂ	328
	VERIGOPOLU, IANCU	332
	VETA	332
	VOIAJORUL	336
X		
	X	337
Z		
	ZAMFIRA MUSCALAGIOAICA	339
	ZIBAL, LEIBA	341
	ZIȚA	344
	ZOE	347
	ZUGRAVU, IANCU	351
	Inventar exhaustiv al personajelor din proza și dramaturgia lui I. L. Caragiale	
	Proză	355
	Dramaturgie	372

L

LACHE

(*Amici*)

„Unul dintre cei mai buni amici” ai domnului Mache pe care îl întâlnește într-o berărie vesel și cu poftă de conservă. Dialogul lor (formal, *Amici* este o scenetă) constituie substanța unuia dintre momentele intens comentate ale lui Caragiale. „Lache e fără chef” – lucru explicabil având în vedere faptul că, în noaptea precedentă, întârziase „până la ziuă” la o agapă cu „niște amici”, după cum se destăinuie el însuși, precizând, totodată, că Mache și familia sa reprezentaseră un subiect predilect de discuție pentru convivi. Intuind că a fost bârfit copios, omul cere cu insistență detalii (ceea ce îl face pe LACHE să exclame dojenitor: „– Uite, ăsta e cusurul tău – ești curios”), devine surescitat (replică: „– Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – întrerupi!”), vrea să știe numai decît numele infamului care îl vorbise de rău („– Uite, vezi, ăsta e cusurul tău – ești indiscret”), se enervează că nu-l află („– Că ăsta trebuie să mărturisești și tu că e cusurul tău – ești violent”). Apariția celui de al treilea amic, Tache, care îi reproșează lui LACHE absența de la cheful unde acesta pretindea că a auzit lucruri compromițătoare despre Mache îi dezvăluie celui din urmă misterul identității amicului bîrfitor: LACHE însuși! Drept pentru care îi aplică vinovatului de duplicitate „două palme strașnice și pleacă”. În urma lui, se aude indignată vocea celui demascat: „– Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!... și violent... și n-are manieră!...”.

La prima vedere, istoria îl indică pe LACHE drept un mincinos și un intrigant: pretinde că a participat la un *party* de unde lipsise, inventează un bîrfitor inexistent și îl joacă dexter pe degete pe Mache, livrându-i, în doze homeopatice, informații burdușite cu aluzii veninoase despre conduita sa profesională și socială (zevzec, neglijent cu slujba și incompetent, mazetă la cărți, prieten cu Bachus, însurat fără zestre...) și despre viața de familie (încornorat de propriul cumnat, profitor de pe urma grațiilor nevestei...).

Dincolo de aparențe, lucrurile se înfățișează însă într-o altă lumină. LACHE nu este, de fapt, un intrigant, fie și numai pentru faptul că refuză să divulge numele pretinsului amic birfitor. Or, o intrigă veritabilă presupune obligatoriu o victimă și un actant, în lipsa celui de al doilea mișcarea nefuncționând ca atare. Pe de altă parte, judecând după reacțiile lui Mache, tot ce i se pune în seamă pare cam adevărat, așa încât LACHE devine un personaj care transcende determinările de ordin etic și etnic în care a fost cantonat: lichea bucureșteană tipică, fals prieten, intrigant de duzină, „canalia (...) care pune pe socoteala unui amic invențiuni ale sale”, după cum definește Călinescu această „varietate de Mitică”. El este mai degrabă un ficționar, un ins care recurge conștient și intenționat la retorica imaginarului pentru a încadra delicat într-înșă geografia contondentă a realului. Fiindcă e laș și n-are curaj să-i spună lui Mache în față anumite lucruri, LACHE improvizează *ad-hoc* un dialog fictiv și un amic *idem*; în acest ambalaj imaginar, adevărul – insuportabil în forma sa efectivă – este reciclat cu meșteșug și devine astfel avuabil. Spirit creator, LACHE (incapabil de a enunța, de a fi denotativ) fabulează – respectiv, construiește o fabulă în înțelesul atribuit acestui cuvânt în teoria și critica literară de formalistii ruși. Povestea lui este, în aceeași măsură, neadevărată și adevărată, fictivă și reală, inocentă și vinovată. Aplicându-i cele „două palme strașnice”, pedestrul Mache reiterează în alt plan comportamentul publicului care a întâmpinat *Noaptea furtunoasă* cu huiduieli și fluierături...

A vedea în LACHE un fel de lago dâmbovițean amuzant prin ticuri verbale suculente („– Uite, vezi, ăsta e cusurul tău...”, respectiv: „– Eu am toate defectele câte poțtești: da' trebuie să mărturisești că am și eu o calitate...”), iar în *Amici* simplă ilustrare a miticismului mi se pare eronat prin reducerea la un etnicism cu care nu are nimic în comun. Dacă facem abstracție de onomastica specifică (Tache, Mache, Lache, Fănică) observăm lesne gradul ridicat de atemporalitate și aspațialitate al textului. Un tip ca LACHE poate fi întâlnit oriunde și oricând, la fel ca Niță și Ghiță din *C.F.R.*, Nae Ionescu din *Petițiune*, Leonică Ciupicescu din *Broaște... destule*, Lache și Mache din „nuvela pesimistă” cu același titlu etc. Caragiale nu este, literar, atât de implântat în solul românesc cât pare. Ca rezultat, cel puțin. Iar în artă nu intenția contează în primul rând. (Vezi: MACHE – *Amici*)

LACHE

(La Paști)

Tânăr funcționar comercial la „Marele Magazin de Coloniale, Delicatese, Comestibile et Colori și marele Depou de Vinuri et

Blănuri Indigene et Streine cu firma «La trei struguri tricolori». În seara de sâmbăta Paștelui, se (pre)gătește pentru cele „douăzeci și patru de ore de absolută libertate” prilejuite de marea sărbătoare creștină: „își pune costumul cel nou și cravata cea nouă, își încalță ghetele cele nouă cu bizețuri, își ia pălăria cea nouă” și pornește la promenadă, încă „fără să fi hotărât cum să-nceapă petrecerea de Paști”. Prima escală este comună oricărui dreptcredincios: slujba de Înviere. La biserica Domnița Bălașa, LACHE, „cuprins de o adâncă evlavie”, ascultă corul și, după tradiție, ia lumină. Aici simte prima oară că gheata din piciorul drept îl strânge, provocându-i un ușor disconfort. Urcă și coboară dealul Mitropoliei, apoi continuă peregrinările supărat din ce în ce mai tare de gheata buclucașă. Pe la „7 ceasuri dimineată”, întâlnește „un amic, alt funcționar comercial, tot comestibile et colorii”, care poartă – „oricât să zici, teribilă potriveală! ghetete la fel!”. Atâta doar că pe camarad îl supără gheata din stânga. Uniți în cuget, dar, mai ales, în simțire peripatetică, LACHE și amicul se străduiesc, vreme de mai bine de douăsprezece ceasuri, să-și ostoiască teribilele chinuri: se așază pe o bancă, se ridică și umblă iar, încearcă (amândoi fiind „amatori de bele-arte”) o insolită terapie intelectuală, parcurgând cu privirea o expoziție plastică în aer liber, apoi asistă la un spectacol cu *Sânziana și Pepelea* la Teatrul Național, descălță ghetetele infernale în timpul popasului la berăria Gambrinus, le pierd, le recuperează și, în fine, salvarea survine grație „genialei inspirații” a lui LACHE: aceea de a schimba ghetetele între ei. Fericita soluție se vedește însă doar un paleativ pasager: în curând, durerea – fatalitate! – se transferă la piciorul stâng al lui LACHE, respectiv, la dreptul amicului! Coșmarul continuă...

Instrumentarea critică grăbită și superficială, coroborată cu păgubosul impuls de ocultare a nuanțelor în favoarea unui globalism interpretativ discutabil împinge uneori exegetica I. L. Caragiale-ană într-un vertij al inadecvării vecin cu aberația. Este cazul schiței *La Paști* și al protagonistului său despre care comentatori anonimi ai unei ediții academice și cioclopedice de *Opere* (Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, pag. 1776) găsesc de cuviință să consemneze următoarele: „Ilustrează deopotrivă tema perechii (ca Lache și Mache, de pildă, și se poate observa utilizarea, și aici, a numelui Lache, al doilea «amic» fiind nenumit) și pe cea a «repausului dominical», revelator al vidului existențial al individului sărac sufletește, care, scos din rutina ocupațiilor zilnice, nu știe ce să facă cu timpul său și încearcă să și-l umple și să-i dea relief căutând compania celorlalți, dând curs unei pulsioni mai mult gregare decât social-mondene, ce nu se însoțește cu o comunicare reală.

Lache e înrudit cu Cănuță – din *Cănuță, om sucit* –, iar Caragiale practică aici, ca și în alte rânduri, dacă nu propriu-zis un «minimalism» (tematic) *avant la lettre*, în orice caz o investigație fără sentimentalism dulceag a existențelor mărunte”.

Greu de imaginat, considerații mai ridicole și mai dușmane cu adevărul! De fapt, singura afirmație neamendabilă din acest fragment rămâne cea referitoare la numele personajului. Îl cheamă LACHE, e drept. În rest, Dumnezeu cu mila! *La Paști* n-are nici o legătură cu „tema perechii”, simpla împrejurare că onomastica personajelor coincide nefiind revelatoare decât în plan pur formal: structural și comportamental cei doi LACHE n-au nimic în comun! La fel de năstrușnică este și depistarea în această schiță a temei „repausului dominical”, plasată în context exclusiv pentru a permite debitarea cu aplomb a marilor platitudini vehiculate mecanic pe marginea lumii lui Caragiale: „vid existențial”, „sărăcie sufletească”, „rutina ocupațiilor zilnice”, lipsa de „comunicare reală”, „pulsuni mai mult gregare decât social-mondene”, „existențe mărunte” etc. Cât privește „înrudirea” dintre LACHE și Cănuță, ce să mai vorbim! Că „academicii” nu s-au ostenit nici măcar să citească în diagonală *La Paști*, agățându-se facil de numele personajului, o dovedește irefutabil faptul că, la „comentariul” menționat, ei găsesc de cuviință să atașeze, hodoronc-tronc, un fragment dintr-un studiu al lui Ion Vartic despre semnificațiile consemnării minuțioase a trecerii timpului – pertinent și seducător, nimic de zis, dar care nu e absolut deloc „în chestie”. Și nu din vina autorului...

În pofida numelui miticesc, LACHE din *La Paști* n-are nici o tangentă cu miticismul. Este atemporal și perfect indiferent la determinări geografice ori naționale. Arhetip în stare pură, figurează individul care, extras din cutumele ambientului curent (costumul, cravata, ghetetele, pălăria sunt toate „noi” și acompaniază optimist promisiunea celor „douăzeci și patru de ore de absolută libertate”), se transformă în victima agresivului univers înconjurător – uman, animalier și, mai ales, obiectual. Pentru el, „în biserică nu mai e loc. Lache stă afară...”; o cucoană „îl face obraznic și măgar”; un domn îl calcă pe piciorul dureros; un câine îi răpește gheata care îl strânge, îl strânge cu o perseverență infernală. Iar când, în fine, chinul de la piciorul drept este neutralizat prin schimbul de încălțări cu amicul, teroarea se prelungește inexorabilă, afectându-i acum celălalt picior.

În final, se induce insidioasă o bulversantă modificare de perspectivă: parcă nu ghetetele sunt din ce în ce mai strâmte, ci corpul lui LACHE crește, devenind neîncăpător pentru banalele obiecte. Proliferarea monstruoasă a materiei (cadavrul care crește ilimitat din *Amédée ou comment s'en débarrasser* de Eugène Ionesco îmi

revine automat în memorie) cunoaște la Caragiale o variantă încă și mai angoasantă decât la succesorul său: nu materia moartă, ci viul își iese din matcă, sfidând terifiant limitele naturale ale legilor fizicii și biologiei. Un alt trup – al bătrânului dictator din *Toamna patriarhului* de Gabriel Garcia Márquez – levitează și el prin apropiere.

Citită fără *parti pris*-uri, *La Paști* îl proiectează pe Caragiale în plină metafizică a sfârșitului de secol XX...

LACHE/MACHE

(*Lache și Mache. Nuvelă*)

În constelația caragialiană a personajelor-pereche, LACHE și Mache reprezintă varianta cuplului simetric cu geometrie variabilă: deși ei „nu sunt decât unul și același în două fețe, doime de o ființă și nedespărțită”, (...) „viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rînd rolul centrului, pe când celălalt i se rotește împrejur”. Așadar, LACHE/MACHE alcătuiesc un binom cu termeni egali și identici, care însă nu se manifestă astfel simultan, ci alternativ, în funcție de poziționarea momentană în interiorul sistemului. Există între ei și diferențe esențiale: „Lache este înalt la închipuire” (prin urmare, fantezist, imaginativ – cum ar veni, o natură artistică), pe când „Mache e adânc” (reflexiv, analitic – care va să zică, o natură filozofică). Născuți în aceeași zi și la aceeași oră (identitate temporală), ei descind în lume la două extremități ale geografiei românești, unul la Severin, iar celălalt la Drohoi (non-identitate spațială, rectificată ulterior prin intervenția destinului în ipostaza sa profesională: „pe amândoi i-a tras așa la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist”).

Din momentul intrării pe orbita comună, LACHE/MACHE funcționează ca o planetă dublă, forța de gravitație reciprocă menținând sistemul în perpetuu, nezdruncinată interdependență. Pe stradă, la cafenea, la teatru, la biliard, la restaurant – în fine, pretutindeni – ei sunt nedespărțiți la fel ca „inseparabilii Orest și Pilad din antichitate”, a căror istorie o reiterează în modernitate spre a „da exemplu veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului”. „Tineri cu carte”, LACHE/MACHE „știu din toate câte nimic”, fiind „adevărați enciclopediști”, ceea ce le permite să ia parte cu mult succes „la toate discuțiile ce se ivesc la cafeneaua lor obișnuită: poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemului constituțional, progresele electricității, microbii, Wagner, Darwin, Panama, *Julie la Belle*, spiritism, fahirism, *l'Exilée* șcl., șcl.”. Principiile filozofiei existențiale a cuplului variază amețitor de la conservatoarea armonie prestabilită a

ordinii universale, în care omul – agent divin – funcționează ca *axis mundi*, la anarhie, scepticism și hazard, cu ființa umană redusă la un hedonism primitiv: „Mănâncă și bea, Lache ori Mache! că cu atâta ai să te alegi!”. Totul, în raport cu timpul scurs de la momentul cardinal al încasării lefii.

O singură dată această armonie de esență și proporții cosmice este pe punctul de a se spulbera. Imprevizibila și capricioasa iubire dereglează temporar mecanismul intrinsec al planetei duble LACHE/MACHE: o istorie sentimentală, tușată de un nefericit *imbroglio* epistolar, provoacă, timp de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi, „grozavul fenomen al rupturii prieteșugului lor”. Catastrofalul eveniment angajează simpatetic întreaga natură: „În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a tulburat și cu trăsnete înfricoșate a căzut ploaie și piatră cât oul de găscă asupra Bucureștilor, după care s-a arătat pe cer și o cometă cu coada zbârlită...”. Revederea este emoționantă („Amândoi cu lacrimi în ochi se repezără în brațe unul la altul cum se repede fierul la magnet...”) și generează revenirea naturii la serena stare anterioară: „Atunci, cerul se-nsenină de tot, trăsnetele și grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer...”.

Lache și Mache apare într-o primă variantă în *Claponul* (1877-1878) sub titlul *Smotocea și Cotocea*, personajele prezentând uimitoare asemănări cu flaubertianii Bouvard și Pécuchet. Cum romanul scriitorului francez este editat postum, în 1881, orice influență este exclusă, similitudinile fiind de natură doar să confirme remarca lui Voltaire: *Les beaux esprits se rencontrent...*

Tratat de la început la sfârșit cu ironie (nici măcar foarte subțire, întotdeauna), cuplul LACHE/MACHE nu excelează în expresivitate literară pentru că autorul, situându-se permanent la distanță și deasupra personajelor, le obstrucționează evoluția în direct (Mircea Tomuș vede corect nereușita în faptul că ele „sunt *descrise* și *povestite*, nu puse să joace singure, prezentate în viziune cinematică...”). Personal, consider că mai există un motiv pentru care nuvela și protagoniștii săi sunt, de cele mai multe ori, puțin convingători: ca și în alte cazuri (Leonida Condeescu, Rică Venturiano, Zița etc.), Caragiale forțează tratarea în gama ironică a unor exemple umane care dispun de un fond de „pozitivitate” accentuat, intenția autorului eșuând în inadecvat. De fapt, ce este ridicol sau rizibil în „prieteșugul” dintre LACHE și MACHE? Dar în „enciclopedismul” lor? – unul real și cu totul stimabil, oricât încearcă să le persifleze știința de carte complexatul autodidact Nenea Iancu.

Sucesiunea fenomenelor meteorologice care acompaniază stările sufletești ale despărțiților și apoi regăsiților LACHE și MACHE stârnește râsul pentru că este înfățișată ca efect hiperdimensionat